
**การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนใน
การจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองการค้าชายแดนแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก**
**Participation Action Research of The Community on The Environmental Management in
Mae Sod Border Trade, Mae Sod District, TAK Province**

ธารทิพย์ ธรรมสอน *
ดร.สมเกียรติ ชัยพิบูลย์**

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพเศรษฐกิจทั่วไป บริบทเมืองการค้าชายแดนแม่สอด และเทศบาลเมืองแม่สอด 2) เพื่อศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด และ 3) เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรคในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็นสามกลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชากรเมืองการค้าชายแดนแม่สอด จำนวน 400 ตัวอย่าง กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชากรในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด จำนวน 400 ตัวอย่าง กลุ่มที่สามเป็นกลุ่มประชากรที่ร่วมในการจัดเวทีชาวบ้าน จำนวน 10 ครั้ง ทั้งหมด 20 ชุมชน ประกอบด้วยประธานชุมชน ตัวแทนประชากรในชุมชน ตัวแทนสมาชิกสภาเทศบาลเมืองแม่สอด และตัวแทนเจ้าหน้าที่สำนักงานเทศบาลเมืองแม่สอด โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ค่าทางสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ

ผลการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของประชากรเมืองการค้าชายแดนแม่สอดและประชากรเทศบาลเมืองแม่สอด ต่อความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมผ่านกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 81.25 และ 91.80

ด้านรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของประชากรเมืองการค้าชายแดนแม่สอด พบว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมที่ต้องการ คือ การที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันสร้างขบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม โดย

*ผศ.ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

**อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ชุมชนเพื่อชุมชน และร่วมสร้างระเบียบ ข้อบังคับขึ้นมาเพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชน โดยเทศบาลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของประชากรเทศบาลเมืองแม่สอดผ่านกลุ่มตัวอย่างและการจัดเวทีสัมมนาในชุมชนพบว่า รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ต้องการ คือ การที่สมาชิกในชุมชนร่วมกันสร้างขบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนเพื่อชุมชน และร่วมสร้างระเบียบ ข้อบังคับขึ้นมาเพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชน และมีการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด นอกเขตเทศบาล รวมถึงภาครัฐและภาคเอกชนทั้งในและนอกเขตเทศบาล โดยเทศบาลเมืองแม่สอดเป็นผู้ให้การสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินการ

คำสำคัญ : การจัดการสิ่งแวดล้อม / เมืองการค้าชายแดนแม่สอด

ABSTRACT

The study aimed at investigating 1) the economic profile in the context of Mae Sod border trade and Muang Mae Sod Municipality 2) the environmental management with the communities' participation in Muang Mae Sod Municipality and 3) problems and obstacles of the environmental management of the communities in Muang Mae Sod Municipality of Mae Sod District in Tak Province. Data gathered in this study was provided by three sample groups – 400 samples singled out from Mae Sod Border Trade, 400 samples singled out from Muang Mae Sod Municipality, and samples of communities' leaders as well as the representatives from 20 communities, the representatives of Muang Mae Sod Municipal Administration Office and Muang Mae Sod Municipal officers participating in 20 sessions of group discussion. The data derived was descriptively quantitatively and qualitatively analyzed; means and percentage were applicable for the purpose.

The results showed that the Mae Sod border trade town and Muang Mae Sod Municipality people's opinions on their needs of environmental management participation were quantitatively quoted at 81.25% and 91.80%.

As for their environmental management participatory patterns, the community's members should have a part to play in creating the environment management process for the community. In other words, they should have a part to play in creating regulations applicable for the communities while the local administrating bodies should provide supports for the implementation. The initiation was in accordance with the group

discussions held in the communities; the communities' members should have a part to play when handling the environmental management with the regulations they made. The connection should be made among communities in Muang Mae Sod Municipality and beyond. The public and private sectors inside and outside the municipality should join in the activities concerned and with the supports from Muang Mae Sod Municipality.

Key Word: Environmental Management / Mae Sod Border Trade

บทนำ

ประเทศไทยจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงและการจัดการที่ก่อให้เกิดสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การส่งเสริมการนำทรัพยากรไปใช้ประโยชน์ในระดับที่ยั่งยืนเพื่อช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จึงสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาที่พึ่งตนเอง การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทย และการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนและประเทศ โดยเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม มุ่งเน้นประสิทธิภาพ การกำกับควบคุมที่มีประสิทธิผล มีความโปร่งใส สุจริต ตลอดจนมีการศึกษาวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

ส่วนการวางแนวทางการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยให้ความสำคัญกับการลดมลพิษ เพื่อให้เมืองและชุมชนมีความน่าอยู่ ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และลดต้นทุนทางเศรษฐกิจในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมการพัฒนาระบบกำจัดของเสียอันตรายที่เป็นที่ยอมรับของชุมชน สนับสนุนการลดปริมาณขยะและของเสีย และการนำของเสียกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ สนับสนุนให้จังหวัดมีศูนย์รวมกำจัดขยะมูลฝอยที่มีระบบครบวงจร ฟื้นฟูโครงการบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชนที่แล้วเสร็จให้ใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ การกำกับควบคุมและจำกัดเขตอุตสาหกรรมที่ก่อมลพิษสูงให้อยู่ในพื้นที่ที่กำหนดเพื่อลดผลกระทบต่อชุมชนและสามารถควบคุมมลพิษได้อย่างเป็นระบบ พัฒนาเทคโนโลยีเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษควบคู่กับการส่งเสริมกระบวนการผลิตที่สะอาดลดการใช้วัสดุและส่งเสริมการแปรรูปของเสียเพื่อกลับมาใช้ใหม่ สนับสนุนการเงินแก่สถานประกอบการเพื่อปรับปรุงกระบวนการผลิตที่มีประสิทธิภาพและสะอาด การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการมลพิษให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล สามารถรองรับเงื่อนไขและมาตรการทางการค้าและสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการปรับปรุงมาตรฐาน ระเบียบวิธีการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมลพิษ

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับดังกล่าว รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจและการค้าพื้นที่ชายแดน โดยมีนโยบายการพัฒนาพื้นที่ชายแดนให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษด้านตะวันตก โดยให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง จึงได้มีการพัฒนาอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ให้เป็นศูนย์กลางการค้าการลงทุนระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่า ส่งผลให้มีการเพิ่มจำนวนขึ้นของภาคอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้ปัจจุบันในอำเภอแม่สอด และเทศบาลเมืองแม่สอด มีทั้งโรงงานอุตสาหกรรมที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมายเป็นจำนวนมาก ประกอบด้วย อุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมตัดเย็บเสื้อผ้า อุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตรและอาหาร อุตสาหกรรมก่อสร้างและวัสดุก่อสร้าง และกลุ่มอุตสาหกรรมการผลิตอื่น ๆ อีกทั้งภาครัฐต้องการให้อำเภอแม่สอดเป็นพื้นที่รองรับแรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้ามาทำงานอย่างผิดกฎหมาย และที่ได้รับอนุญาตถูกต้องตามกฎหมายให้ทำงาน เพื่อเป็นช่องทางหนึ่งที่จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ที่เป็นเมืองชั้นในของประเทศ ซึ่งจากแผนการพัฒนาฯ ดังกล่าว ย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งทางบวกและทางลบในอำเภอแม่สอด ผลกระทบทางบวก เช่น มีการขยายตัวและการเข้ามาลงทุนของอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นและต่อเนื่องก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ส่วนผลกระทบทางลบ เช่น การเพิ่มขึ้นของปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม อาทิ ปัญหาขยะและน้ำเสียที่เพิ่มขึ้นจากอุตสาหกรรม การเพิ่มขึ้นของประชากรที่อพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้านเพื่อเข้ามาใช้แรงงานและอยู่อาศัยส่งผลให้เกิดปัญหาขยะ/น้ำเสียเพิ่มขึ้น การอยู่อาศัยอย่างแออัด และการเป็นพาหะของโรค/โรคติดต่อ เป็นต้น

ดังนั้นการศึกษาวิจัยจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจทั่วไป บริบทเมืองการค้าชายแดนแม่สอด เทศบาลเมืองแม่สอด และการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองแม่สอด รวมถึงปัญหาและอุปสรรค ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาสภาพเศรษฐกิจทั่วไป บริบทเมืองการค้าชายแดนแม่สอด และเทศบาลเมืองแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
3. เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรค ในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ได้ทำการวิจัยในพื้นที่เมืองการค้าชายแดนแม่สอดและเทศบาลเมืองแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชากรเมืองการค้าชายแดนแม่สอดจำนวน 400 ตัวอย่าง และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชากรเทศบาลเมืองแม่สอดจำนวน 400 ตัวอย่าง (Yamane, 1973) ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มข้างต้น คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ไปทดลองสอบถามประชากรในเขตอำเภอเมือง จำนวน 20 ราย เพื่อทดสอบความเข้าใจในเนื้อหาของแบบสอบถาม หลังจากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขโดยให้ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์นั้นถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ส่วนการเก็บข้อมูล การสำรวจ และการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยและคณะเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเองและทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สำหรับการวิเคราะห์ที่ใช้เป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Method) ในรูปแบบของการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Method) ค่าสถิติที่ใช้ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนเครื่องมือและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ใช้วิธีการจัดเวทีชาวบ้าน การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และใช้การสังเกตการณ์เพื่อบันทึกข้อมูลร่วมด้วย ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ผู้วิจัยและคณะเป็นผู้ดำเนินการจัดเวทีชาวบ้าน การสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

ผลการศึกษา

1. บริบท สภาพทั่วไป และการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองการค้าชายแดน

1.1 บริบทเมืองการค้าชายแดน

ผลการศึกษาบริบทเมืองการค้าชายแดน พบว่า เมืองการค้าชายแดนแม่สอดมีหลักฐานปรากฏ เมื่อประมาณ 140 ปีมาแล้ว ว่าบริเวณที่ตั้งตัวอำเภอแม่สอดในปัจจุบัน ได้มีชาวกระเหรี่ยงตั้งชุมชนอยู่ เรียกชื่อหมู่บ้านว่า “หมู่บ้านพะหน่อเก” ตัวเมืองอยู่ในพื้นที่ราบระหว่างเทือกเขาของฝั่งไทยและฝั่งพม่า ต่อมาคนไทยจากจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนืออพยพโยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาหาพื้นที่ทำกินในบริเวณนี้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2441 ทางราชการได้ยกฐานะหมู่บ้านชุมชนนี้ขึ้นเป็นอำเภอ โดยชื่อว่า อำเภอแม่สอด ให้อยู่ในเขตปกครองของมณฑลนครสวรรค์ ต่อมาเมื่อมีการแก้ไขการปกครองใหม่ อำเภอแม่สอด จึงได้เปลี่ยนมาขึ้นกับจังหวัดตาก ปัจจุบันเป็น 1 ในจำนวน 9 อำเภอของจังหวัดตาก เป็นอำเภอชายแดน ด้านตะวันตกของจังหวัดตาก ที่ขนานด้วย อำเภอแม่ระมาด และอำเภอท่าสองยางในด้านเหนือ ทางด้านทิศใต้ติดกับอำเภอพบพระ และอำเภออุ้มผาง มีแนวเขตติดกับประเทศพม่า มีความยาว 45 กิโลเมตร โดยมีแม่น้ำเมยเป็นแนวเขตแดนกั้นขวางระหว่างสองประเทศ เมือง

การค้าขายแดนแม่สอดเป็นเมืองมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศอย่างยิ่ง โดยเฉพาะด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว

ประชากรเมืองการค้าขายแดนแม่สอดในปัจจุบัน มีประชากรรวม 118,207 คน เป็นประชากรชายรวม 60,438 คน และประชากรหญิงรวม 57,769 คน มีจำนวนครัวเรือนรวม 33,267 หลังคาเรือน และมีขนาดของครัวเรือน 3.25 คนต่อหลังคาเรือน และมีความหนาแน่นของประชากร เฉลี่ย 54 คน/ตารางกิโลเมตร การปกครองแบ่งเป็น 10 ตำบล 77 หมู่บ้าน เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 2 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 9 แห่ง มีพื้นที่รวม 1,986.116 ตารางกิโลเมตร

ด้านการศึกษา พบว่า เมืองการค้าขายแดนแม่สอด มีโรงเรียน จำนวน 42 โรง ครู จำนวน 544 คน นักเรียน จำนวน 14,035 คน ห้องเรียน จำนวน 570 ห้อง โดยอัตราส่วนนักเรียนต่อห้องเรียน 24.62 คน อัตราส่วนนักเรียนต่อครู 25.94 คน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมืองการค้าขายแดนแม่สอด พบว่า มีแหล่งน้ำที่สำคัญในเมืองการค้าขายแดนแม่สอด ได้แก่ แม่น้ำเมย ส่วนอุทยานแห่งชาติที่สำคัญได้แก่อุทยานแห่งชาติน้ำตกพาเจริญ ป่าสงวนแห่งชาติที่สำคัญได้แก่ ป่าแม่ละเมา ป่าแม่สอดอำเภอพบพระ ป่าช่องแคบแม่โกนเกน อำเภอพบพระ ด้านแร่ธาตุที่สำคัญได้แก่ แร่แบไรท์, ดีบุก, พลวง, สังกะสี และถ่านหินลิกไนท์ ด้านแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช, ศาลเจ้าพ่อพระวอ, ศาลพ่อขุนสามชน, เนินพิศวง, น้ำพุร้อน, ถ้ำแม่อุยา, สูดเขตแดนที่ริมเมย, ตลาดริมเมย, สะพานมิตรภาพไทย-พม่า, วัดต่างๆ และลำห้วยแม่ละเมา

ผลิตผลทางการเกษตร อุตสาหกรรม และการพาณิชย์กรรม ที่สำคัญได้แก่ ข้าวโพด กะหล่ำปลี, ผักกาดขาว, ส้มเขียวหวาน, ถั่วชนิดต่าง ๆ และกุหลาบตัดดอก ฯลฯ สัตว์เศรษฐกิจ ที่สำคัญได้แก่ โค, แพะ, แกะ, ปลา, กุ้ง และกระบือ

อุตสาหกรรมและการพาณิชย์กรรม ได้แก่ อุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง, เสื้อผ้าสำเร็จรูป, ไหมพรม, ถูงเท้า, ชิ้นส่วนอะไหล่อิเล็กทรอนิกส์, ผลิตภัณฑ์เซรามิก, รวมถึงสินค้าประเภทที่ระลึก

การค้าขายแดน เมืองการค้าขายแดนแม่สอด มีช่องทางอนุมัติทำการค้า 1 แห่ง คือจุดผ่านแดนถาวรแม่สอด – เมียวดี (สะพานมิตรภาพไทย-พม่า)

1.2 สภาพทั่วไปของประชากร และความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

ผลการศึกษาสภาพทั่วไปของประชากรเมืองการค้าขายแดนแม่สอด จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ตัวอย่าง พบว่า ร้อยละ 51.25 ของผู้ให้ข้อมูลเป็นเพศหญิง ร้อยละ 38.25 มีอายุระหว่าง 41- 50 ปี ร้อยละ 53.25 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 45.75 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวระหว่าง 3 – 4 คน และร้อยละ 43.50 เป็นแม่บ้าน/พ่อบ้าน

ผลการศึกษาความคิดเห็นของประชากรต่อความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเมือง การค้าชายแดนแม่สอด จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ตัวอย่าง พบว่า ร้อยละ 81.25 ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยต้องการมีส่วนร่วมระดับชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.67) ส่วนพื้นที่ที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมแยกตามระดับปัญหา พบว่า เทศบาลเมืองแม่สอดมีปัญหสิ่งแวดล้อมระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.55) โดยแบ่งปัญหาได้ดังนี้ ด้านมลพิษสิ่งแวดล้อม พบว่า ชยะชุมชน มีปัญหาในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.50) ด้านสังคม พบว่า มีปัญหาอาชญากรรมระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.65) และด้านเศรษฐกิจ พบว่า ปัญหาค่าจ้างแรงงานอพยพต่ำกว่าแรงงานไทยที่ระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.83)

ผลการศึกษาความคิดเห็นของประชากรต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม พบว่า ร้อยละ 53.75 คิดว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเมืองการค้าชายแดนแม่สอดนั้นต้องให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันสร้างขบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนเพื่อชุมชน และร่วมสร้างกฎระเบียบข้อบังคับขึ้นมาเพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชน โดยเทศบาลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ

2. บริบท สภาพทั่วไป และการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเทศบาลเมืองแม่สอด

2.1 บริบทเทศบาลเมืองแม่สอด

เทศบาลเมืองแม่สอดก่อนปีพุทธศักราช 2480 มีฐานะการปกครองท้องถิ่น โดยขึ้นอยู่กับที่ว่าการอำเภอ แต่ต่อมามีประชากรหนาแน่นมากขึ้น ประมาณ 12,000 คน จึงได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะจัดตั้งขึ้นเป็นเทศบาลตำบลเมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2480 มีอาณาเขตการปกครองหรือพื้นที่ 480 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนหมู่บ้าน 27 หมู่บ้าน ต่อมาโดยคณะเทศมนตรี และด้วยความเห็นชอบของอำเภอ และจังหวัดได้พิจารณาเห็นว่าเขตเทศบาล มีเขตการปกครองกว้างขวางมากเกินไปไม่สามารถที่จะปกครองดูแลทำนุบำรุงได้ทั่วถึง จึงพิจารณาขอเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลให้เล็กลง เพื่อให้เหมาะสมกับกำลังเงินรายได้ ของท้องถิ่นที่จะทำการปกครองดูแลทำนุบำรุงท้องถิ่นได้ทั่วถึง จึงได้มีพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลใหม่ขึ้น เมื่อปีพ.ศ.2492 โดยได้ทำการตัดหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลออกไปจาก 27 หมู่บ้านซึ่งลดเขตพื้นที่การปกครองเป็น 27.2 ตารางกิโลเมตร และเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นเทศบาลเมืองแม่สอด

การปกครองของเทศบาลเมืองแม่สอดในปัจจุบันแบ่งเป็น 20 ชุมชน คือ ชุมชนจ้อกจ้อ ชุมชนมณีไพรสณฑ์ ชุมชนสันตันปิน ชุมชนบ้านเหนือสามัคคี ชุมชนร่วมแรง ชุมชนดอนไผ่ ชุมชนวัดหลวง ชุมชนอิสลาม ชุมชนบัวคูณ ชุมชนบ้านทุ่ง ชุมชนประชารักษ์ ชุมชนอินทรีศรี1 ชุมชนร่วมใจ ชุมชนสองแควหนึ่ง ชุมชนสองแควสอง ชุมชนตาลเดี่ยว ชุมชนสักทอง ชุมชนชุมพลพัฒนา ชุมชนแม่สอดวิลล่า ชุมชนปู่แดง

ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองแม่สอดมีจำนวน 29,686 คน โดยมีจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจำนวน 12,473 คน มีจำนวนครัวเรือน 3,208 ครัวเรือน มีจำนวนหลังคาเรือน 12,410 หลังคาเรือน และมีประชากรแฝงที่เป็นสัญชาติอื่น ๆ จำนวน 17,213 คน

ด้านการศึกษาเทศบาลเมืองแม่สอดมีโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองแม่สอดมีจำนวน 4 โรงเรียน ดังนี้ โรงเรียนเทศบาลมณีไพโรสถณ์ โรงเรียนเทศบาลวัดบุญญาวาส โรงเรียนเทศบาลวัดชุมพลคีรี โรงเรียนเทศบาลวัดคอนแก้ว และมีศูนย์เด็กเล็กมีจำนวน 2 แห่ง คือ ศูนย์เด็กเล็กโรงเรียนคอนแก้ว ศูนย์เด็กเล็กโรงเรียนเทศบาลมณีไพโรสถณ์

2.2 ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ชุมชนเทศบาลเมืองแม่สอด

เทศบาลเมืองแม่สอดเป็นเมืองที่มีการผสมผสานกันระหว่างเมืองสำหรับที่อยู่อาศัย เมืองพานิชยกรรม และเมืองอุตสาหกรรม ซึ่งเมืองที่อยู่อาศัยนั้นเป็นการอยู่อาศัยระหว่างประชากรพื้นถิ่นเดิม ประชากรไทยที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่อาศัย/ประกอบอาชีพ และประชากรจากประเทศเพื่อนบ้าน (พม่า) ที่เข้ามาใช้แรงงานอาศัยอยู่ประจำและผ่านเข้า – ออก ในเทศบาลเมืองแม่สอดตั้งแต่ระดับครัวเรือนจนถึงระดับอุตสาหกรรม

การเป็นเมืองที่มีการผสมผสานกันอย่างหลากหลายและกลมกลืนนั้นผลกระทบที่ได้รับนั้นย่อมเกิดขึ้นได้ทั้งผลทางบวก(ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ) และผลทางลบ(ปัญหาสิ่งแวดล้อม) ซึ่งผลทางลบจะไม่เกิดขึ้นเลยถ้าเทศบาลเมืองแม่สอดมีการวางแผนการจัดการอย่างเป็นระบบ และนำเอาชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน จนถึงระดับเทศบาล และเชื่อมโยงไปถึงหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนภายนอกเทศบาล เพื่อให้ผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นไม่มากนัก หรืออยู่ในวิสัยที่สามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้

2.3 ผลการวิเคราะห์ สภาพทั่วไปของชุมชนเทศบาลเมืองแม่สอด

จากการศึกษาประชากรในเขตเทศบาลเมืองแม่สอดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ตัวอย่าง พบว่า ร้อยละ 62.50 ของผู้ให้สัมภาษณ์เป็นเพศหญิง ร้อยละ 64.40 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 47.00 มีความรู้ระดับชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 50.10 มีสมาชิกในครัวเรือน 3 – 4 คน ร้อยละ 52.00 ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว และ ร้อยละ 26.30 มีรายได้ระหว่าง 5,000 - 9,999 บาท

2.4 ผลการวิเคราะห์ความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองแม่สอด

จากการศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเทศบาลเมืองแม่สอดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 ตัวอย่าง พบว่า ร้อยละ 91.80 ของกลุ่มตัวอย่าง ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 95.50 ของกลุ่มตัวอย่าง มีความต้องการให้สำนักงานเทศบาลเมืองแม่สอดมีนโยบายและมาตรการในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมทุกระดับตั้งแต่ครัวเรือนถึงระดับชุมชน ร้อยละ 98.00 ของกลุ่ม

ตัวอย่างเห็นด้วยกับการที่เทศบาลเมืองแม่สอดจะมีนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ที่จะให้ชุมชนตั้งแต่ระดับครัวเรือนจนถึงระดับชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการสิ่งแวดล้อม และร้อยละ 73.00 ของกลุ่มตัวอย่าง มีการจัดการขยะของครัวเรือนและมีการจัดการน้ำเสียด้วยตนเอง

ด้านการจัดการขยะและน้ำเสียของชุมชนนั้น พบว่า ร้อยละ 98.30 ของกลุ่มตัวอย่าง ชุมชนมีการจัดการขยะ ร้อยละ 72.30 ของกลุ่มตัวอย่าง ชุมชนมีการจัดการน้ำเสีย ร้อยละ 96.00 ของกลุ่มตัวอย่าง มีการจ่ายเงินเพื่อทำให้บริการจัดเก็บ/กำจัดขยะของเทศบาล แต่เมื่อศึกษาถึงว่าประชากรเทศบาลเมืองแม่สอดเต็มใจจ่ายค่าทำให้บริการบำบัด/กำจัดน้ำเสียในอนาคต พบว่า ร้อยละ 98.790 ของกลุ่มตัวอย่าง ต้องการมีส่วนร่วมและเต็มใจจ่ายค่าบริการในบำบัด/กำจัดน้ำเสียของเทศบาลเมืองแม่สอด และเห็นควรให้เทศบาลเมืองแม่สอดมีนโยบายในการจัดเก็บเงินเพื่อเป็นค่าทำให้บริการบำบัด/กำจัดน้ำเสียในอนาคตเมื่อมีการสร้างระบบรวบรวม/ระบบบำบัด/กำจัดน้ำเสียแล้วเสร็จสมบูรณ์

ด้านการมีอยู่ของโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ชุมชน พบว่า ร้อยละ 97.00 ของกลุ่มตัวอย่าง รู้และทราบว่า มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ในชุมชนของตนเอง และเมื่อถามว่าทราบหรือไม่ว่าโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ น้ำเสีย และแรงงานพม่าที่อาศัยและทำงานอยู่ในโรงงานอุตสาหกรรม พบว่า ร้อยละ 92.20 ของกลุ่มตัวอย่าง ไม่ทราบ ส่วนการอยู่/การอาศัยอยู่ของแรงงานพม่าในชุมชนและส่งผลกระทบต่อชุมชน พบว่า ร้อยละ 97.25 ของกลุ่มตัวอย่าง ทราบว่ามีแรงงานพม่าอาศัยอยู่และสร้างผลกระทบ อาทิ การก่ออาชญากรรม การค้ายาเสพติด การส่งเสียงดังรบกวน ความสกปรกการทิ้งขยะลงแหล่งน้ำ การเป็นพาหะของโรคระบาด และเมื่อถามว่าเทศบาลเมืองแม่สอดมีการจัดการขยะและน้ำเสีย อย่างถูกสุขอนามัยและเพียงพอหรือไม่ พบว่า ร้อยละ 89.50 ของกลุ่มตัวอย่าง เห็นว่าเทศบาลเมืองแม่สอดมีการจัดการขยะและน้ำเสียแต่ไม่ถูกสุขอนามัย และไม่เพียงพอ

ผลการศึกษาความคิดเห็นของประชากรต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม พบว่า ร้อยละ 50.00 ของกลุ่มตัวอย่าง เห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเมืองการค้าชายแดนแม่สอด ต้องให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันสร้างขบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนเพื่อชุมชน และร่วมสร้างกฎระเบียบ ข้อบังคับขึ้นมาเพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชน และมีการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด โดยเทศบาลเมืองแม่สอดเป็นผู้ให้การสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ

2.5 ผลการจัดเวทีชุมชนเพื่อหารูปแบบความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองแม่สอด

การจัดเวทีชาวบ้านจำนวน 10 ครั้ง รวมจำนวน 20 ชุมชน โดยมีประธานชุมชน ตัวแทนประชากรในชุมชน ตัวแทนสมาชิกสภาเทศบาลเมืองแม่สอด และตัวแทนเจ้าหน้าที่ภาครัฐสำนักงานเทศบาลเมืองแม่สอด พบว่า ชุมชนทั้ง 20 ชุมชน มีปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเหมือนกันแต่นักเบาแตกต่างกันที่ขนาดของชุมชน จำนวน

ประชากร จำนวนโรงงานอุตสาหกรรม จำนวนแรงงานพม่าที่อาศัยอยู่ในชุมชน และการที่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนและเทศบาลเมืองแม่สอด

2.6 รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองแม่สอด

จากการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อหาปัญหาและเหตุที่มาของปัญหา เพื่อนำไปสู่ขบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น พบว่า มีความสอดคล้องกันในส่วนของการวิเคราะห์ ปัญหาอุปสรรค หรือจุดอ่อนและจุดแข็งชุมชนเทศบาลเมืองแม่สอด พบเหตุของปัญหานั้นเกิดจากการขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือสมาชิกในชุมชน ซึ่งแนวคิดที่คิดว่าการเลือกสมาชิกสภาเทศบาลเข้าไปเป็นตัวแทนทำงานให้กับประชาชนนั้นไม่ได้ผิด แต่ผิดที่เมื่อเข้าไปทำงานแทนประชาชนแล้วไปคิดแทนประชาชนทั้งหมด โดยไม่ได้ฟังความคิดเห็นหรือความต้องการที่แท้จริงของประชาชนหรือมองข้ามผ่านความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งอาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่า “การมีส่วนร่วมถูกจำกัดตอน” ดังนั้นการที่จะแก้ปัญหานี้ได้อย่างยั่งยืนนั้นการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของสมาชิกในชุมชนเทศบาลเมืองแม่สอดต้องเกิดขึ้นจริงและมีรูปธรรมที่ชัดเจน “โดยใช้แนวคิดที่ว่า: สมาชิกในชุมชนร่วมกันสร้างขบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนเพื่อชุมชน และร่วมสร้างระเบียบ ข้อบังคับขึ้นมาเพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชน และมีการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด โดยเทศบาลเมืองแม่สอดเป็นผู้ให้การสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ” การมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับครัวเรือนเชื่อมโยงไปสู่ระดับชุมชน และระดับเทศบาล แต่การเชื่อมโยงนั้นต้องเชื่อมโยงไปสู่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ทั้งภายในเทศบาลเมืองแม่สอดและภาคนอกเทศบาลเมืองแม่สอด

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาหารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเทศบาลเมืองแม่สอด พบว่าเทศบาลเมืองแม่สอดมีปัญหา คือ ปัญหา ขยะชุมชน ขยะอุตสาหกรรม น้ำเสียจากชุมชน น้ำเสียจากอุตสาหกรรม ความแออัดของชุมชนที่มีแรงงานต่างด้าว (พม่า) อาศัยอยู่ร่วมในพื้นที่ และการขาดการมีส่วนร่วมของประชากรในชุมชนตั้งแต่ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับเทศบาลในการจัดการสิ่งแวดล้อมเทศบาลเมืองแม่สอด รวมถึงความเกี่ยวพันกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สอดคล้องกับแนวคิดของฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527) ที่กล่าวว่า ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจากการที่ไม่ได้กระจายอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบให้แก่ประชาชน โครงสร้างอำนาจทางสังคม การปกครอง และการบริหาร โครงสร้างอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ล้วนตกอยู่ในมือของคน 3 กลุ่มคือ ข้าราชการ ข้าราชการการเมือง และนายทุน ครอบงำที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข โครงสร้างที่มีลักษณะผูกขาด ยากที่ การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้น เพราะประชาชนไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม และสอดคล้องกับ นิรนาม (2541) ที่ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นของประเทศไทยนั้นประสบ

ความล้มเหลวในลักษณะของปัจจัยภายใน ได้แก่ การขาดจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของโครงการพัฒนาในชุมชนของตนเอง เนื่องจากหน่วยงานของรัฐจะเป็นผู้กำหนดนโยบายหรือโครงการเหล่านั้น

ด้านผลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการจัดเวทีชาวบ้านให้ประชากรในชุมชนร่วมกันคิดและเสนอความต้องการเพื่อหารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ประชากรในชุมชนของเทศบาลเมืองแม่สอดนั้น ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมเทศบาลเมืองแม่สอด ตั้งแต่ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และจนถึงระดับเทศบาล โดยประชากรต้องการเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ และการปฏิบัติงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเทศบาลเมืองแม่สอด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นำชัย และสุนิลา ทุนผล (1970) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่สมาชิกของชุมชนมีการกระทำออกมาในลักษณะการทำงานร่วมกัน โดยเป็นการแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม และการดำเนินการร่วมกันในการเพิ่มอำนาจการต่อรองทางการเมือง และเศรษฐกิจเพื่อปรับปรุงสภาพทางสังคมชุมชน อีกทั้งประชากรของเทศบาลเมืองแม่สอดต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจ การวางนโยบาย มาตรการ แผนพัฒนา การออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงการไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การติดตามประเมินผลงานต่าง ๆ ในเทศบาลเมืองแม่สอด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Renner (1940) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญร่วมกับการใช้วิชาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติขององค์กร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และสอดคล้องกับแนวคิดของ John M. Cohen and Norman T. Uphoff (1997) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปในขั้นตอนการตัดสินใจไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจได้เพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติด้วยการตัดสินใจยังเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ และการประเมินผล ในกิจกรรมการพัฒนาด้วย จะเห็นว่าการตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องเกือบโดยตรงกับการปฏิบัติ แต่ก็เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วย โดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากการปฏิบัติการ และผลประโยชน์ก็มาเป็นตัวกำหนดให้มีการประเมินผล ซึ่งต่างก็ได้รับผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้น นอกจากนี้ก็จะมีผลสะท้อนกลับจากการประเมินผลและการปฏิบัติกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วย

สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาเมืองการค้าชายแดนแม่สอด

มีหลักฐานปรากฏ เมื่อประมาณ 140 ปีมาแล้ว ต่อมาในปี พ.ศ. 2441 ทางราชการได้ยกฐานะชุมชนนี้ขึ้นเป็นอำเภอ โดยมีชื่อว่า อำเภอแม่สอด ให้อยู่ในเขตปกครองของมณฑลนครสวรรค์ ต่อมาเมื่อมีการแก้ไขการปกครองใหม่ อำเภอแม่สอดจึงได้เปลี่ยนมาขึ้นกับจังหวัดตาก เป็นเมืองมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ

อย่างยิ่ง โดยเฉพาะด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว ในปัจจุบัน มีประชากรรวม 118,207 คน มีจำนวนครัวเรือนรวม 33,267 หลังคาเรือน การปกครองแบ่งเป็น 10 ตำบล ประกอบด้วย เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 2 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 9 แห่ง มีพื้นที่รวม 1,986.116 ตารางกิโลเมตร

ผลการศึกษาด้านความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเมืองการค้าชายแดนแม่สอด ร้อยละ 81.25 ของกลุ่มตัวอย่าง ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยต้องการมีส่วนร่วมระดับชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.67) ส่วนพื้นที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมแยกตามระดับปัญหานั้นเทศบาลเมืองแม่สอดมีปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.55)

ผลการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม พบว่าร้อยละ 53.75 ของกลุ่มตัวอย่าง คิดว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเมืองการค้าชายแดนแม่สอดนั้น ต้องให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันสร้างขบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนเพื่อชุมชน และร่วมสร้างระเบียบ ข้อบังคับขึ้นมาเพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชน โดยเทศบาลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ

ผลการศึกษาเทศบาลเมืองแม่สอด

เทศบาลเมืองแม่สอดก่อนปีพุทธศักราช 2480 มีฐานะการปกครองท้องถิ่นโดยขึ้นอยู่กับที่ว่าการอำเภอ ต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะจัดตั้งขึ้นเป็นเทศบาลตำบลเมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2480 และเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเทศบาลเมืองแม่สอด ในปัจจุบันมีชุมชนจำนวน 20 ชุมชน มีประชากรที่จำนวน 29,686 คน มีจำนวนครัวเรือน 3,208 ครัวเรือน มีจำนวนหลังคาเรือน 12,410 หลังคาเรือน

ผลการศึกษารูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองแม่สอด จากการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อหาปัญหาและเหตุที่มาของปัญหา พบเหตุของปัญหานั้นเกิดจากการขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือสมาชิกในชุมชน ซึ่งแนวคิดที่คิดว่าการเลือกสมาชิกสภาเทศบาลเข้าไปเป็นตัวแทนทำงานให้กับประชาชนนั้นไม่ได้ผิด แต่ผิดที่เมื่อเข้าไปทำงานแทนประชาชนแล้วไปคิดแทนประชาชนทั้งหมด โดยไม่ได้ฟังความคิดเห็นหรือความต้องการที่แท้จริงของประชาชนหรือมองข้ามผ่านความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งอาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่า “การมีส่วนร่วมถูกมาตัดตอน” ดังนั้นการที่จะแก้ปัญหานี้ได้อย่างยั่งยืนนั้นการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของสมาชิกในชุมชนเทศบาลเมืองแม่สอดต้องเกิดขึ้นจริงและมีรูปธรรมที่ชัดเจน“โดยใช้แนวคิดที่ว่า: สมาชิกในชุมชนร่วมกันสร้างขบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนเพื่อชุมชน และร่วมสร้างระเบียบ ข้อบังคับขึ้นมาเพื่อควบคุมสมาชิกในชุมชน และมีการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนในเขตเทศบาลเมืองแม่สอด โดยเทศบาลเมืองแม่สอดเป็นผู้ให้การสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ” การมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับครัวเรือนเชื่อมโยงไปสู่ระดับชุมชน และระดับเทศบาล แต่การเชื่อมโยงนั้นต้องเชื่อมโยงไปสู่หน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน ทั้งภายในเทศบาลและภาคนอกเทศบาลเมืองแม่สอด

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองการค้าชายแดนแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สิ่งที่ผู้วิจัยต้องการเสนอให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเทศบาลเมืองแม่สอดดังต่อไปนี้

1. ควรจัดให้มีโครงการพัฒนาชุมชนต้นแบบรักษาสีสิ่งแวดล้อมชุมชนในเทศบาลเมืองแม่สอด เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นแบบอย่างให้ชุมชนอื่น ๆ ทั้งในและนอกเขตเทศบาลเมืองแม่สอด
2. ควรพัฒนาและส่งเสริมให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้การรักษาสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของประชากรเทศบาลเมืองแม่สอด เช่น การคัดแยกขยะ การกำจัด/บำบัดน้ำเสียในครัวเรือน เป็นต้น
3. ควรมีการจัดตั้งศูนย์บริการเพื่อเฝ้าระวังการก่อเหตุร้ายของชาวต่างด้าว (พม่า) ที่มีอยู่และอาศัยอยู่ในชุมชน โดยมีการเชื่อมโยงไปยังชุมชนอื่น ๆ ทั้งในและนอกเขตเทศบาล
4. ควรมีการบูรณาการหน่วยงานทั้งภาครัฐภาคเอกชน และองค์กรอิสระ (NGO) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในเทศบาลเมืองแม่สอด กับชุมชนอย่างจริงจัง เพื่อความยั่งยืนและป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2527.) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร:

ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.

นิรนาม(นามแฝง). (2541.) การมีส่วนร่วม เอกสารประกอบการสอนวิชาการศึกษาและพัฒนาโครงการเพื่อ

สิ่งแวดล้อม. สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นำชัย ทุนผลและศุภนิลา ทุนผล.(2529.)การตอบสนองประชาชนที่มีต่อโครงการพัฒนาท้องถิ่น เอกสารงานวิจัย.

สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

John, Cohen M. and Norman T. Uphoff. (1997.) **Rural Development Participation: Concepts and Measures**

of Project design, Implementation and Evaluation. New York: The Rural Development

Committee Center for International Studies, Cornell University.

Renner, George, and Hartley, William H. (1940.) **Conservation. and Citizenship.** Boston: D.C. Healt and

Company.

Yamane Taro.(1973.)**Statistic: Introduction Analysis and ed.** Tokyo:Harper International Edition.